

A. SİGORTANIN TANIMI

Sigorta, beklenmedik hasarlar konusunda sigortalıları tazmin etmeyi, bu hasarların gerçekleşmesi halinde başka parasal faydaları sağlamayı ya da risk ile ilişkili hizmetler sunmayı kabul eden sigorta şirketlerine risklerin transferi yoluyla bu hasarların havuzlanmasıdır (The Commission on Insurance Terminology of the American Risk and Insurance Association).

- Türk Ticaret Kanunu'ndaki tanımlamaya göre, "sigorta bir akittir ki bununla sigortacı, bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini halele uğratan bir tehlikenin meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım hadiseler dolayısıyla bir para ödemeye veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır.

- Bir tarafın diğer tarafa prim ödediği ve diğer tarafın bu ödeme karşılığında teminat altına alınmış bir kaybın meydana gelmesi durumundaki zararı ödemeyi taahhüt ettiği, iki taraflı bir sözleşme ilişkisi olarak tanımlanmıştır (M. Dorfman – Introduction to Risk Management and Insurance).

Sigortanın Önemi

- Sigorta bir risk transfer aracıdır.
- Sigorta önemli bir risk yönetimi aracıdır.
- Toplumların iktisadi ve sosyal hayatının çok önemli bir bileşenidir.

Çeşitli kriterler açısından sigortanın önemi:

1. Sigortanın Sosyal Değeri

i. Güven: Riskini sigortacıya devretmiş olan bir sigortalı, normalde üzerinde taşımak zorunda kalacağı risklerin yaratacağı endişeden kurtulmuş olduğu için sigorta sözleşmesinde yer alan risklere karşı güven içerisinde olacaktır.

ii. Güvenlik: Sigorta insanlara ve organizasyonlara maddi kayıplarını telafi etme fırsatı sunduğu kadar mevcut riskin azaltılmasında da yardımcı olur. Sigortacılık sektörü bu fonksiyonu, güvenlik standartlarının ve önlemlerinin artırılmasını destekleyerek sağlar.

iii. Sosyal sorumluluk: Sigortacılık sektöründe yer alan şirketler sosyal sorumluluk anlayışı ile hareket ederek içinde buldukları toplumların sosyal hayatını zenginleştirebilmektedir.

2. Sigortanın Ekonomik Değeri

i. Kayıpların telafisi: Sigorta, risklerin yaratacağı ekonomik kayıpların telafisinde devreye girerek bu kayıpların ekonomi üzerinde yaratacağı yükü ortadan kaldırmaktadır.

ii. Fon yaratma kapasitesi: Sigortacılık sayesinde biriken fonlar, özellikle uzun vadeli ürünlerinin sağladıkları ile ekonominin ihtiyaç duyduğu yatırım kaynaklarını sağlayarak diğer sektörlerdeki gelişmeleri desteklemektedir.

iii. Girişimciliği desteklemesi: Sigorta teminatlarının sağladığı güvence ve sigorta fonlarının yarattığı kaynak, girişimciler için çok önemli iki itici güç sağlamaktadır. Sigorta fonlarının kaynakları ise girişimcilere işlerini finanse etme konusunda destek sağlar.

iv. Dolaylı avantajlar (Vergi sağlama, istihdam): Sigortacılık işlemlerinden doğan vergiler, kamu için önemli bir gelir kaynağı demektir. Diğer yandan, sigortacılık sektöründe faaliyet gösteren şirketler ve kurumlar, toplum için önemli istihdam olanakları sunar.

B. SİGORTANIN TARİHÇESİ

Dünyada Sigortacılığın Tarihçesi

Risk insanoğlunun varlığı kadar eski bir kavramdır.

Antik Dönem

- Literatürde risk yönetimi konusunda bilinen en eski örnek olarak, MÖ 3000 yıllarında Çinli tüccarların nehirlerinde taşıdıkları malların, teknelerinin batması sonucunda yok olması riskine karşı kullandıkları yöntem verilir. Tüccarlar, mallarını diğer tüccarlara ait teknelere yerleştirerek teknelerden birinin batması durumunda tek bir tüccara ait bütün malın kaybolup gitmesi yerine risk paylaşımı yapmışlardır.
- MÖ 3000 yıllarında Babil’de tacirlere ticaretlerini sürdürebilmeleri için verilen borçların faizi hesaplanırken işin risk seviyesine göre faiz oranına bir “risk primi” eklenmiştir.

Orta Çağ Dönemi

- 12. yüzyılda deniz ticaretinin artmasına paralel olarak İtalyan limanlarında deniz sigortası uygulamaları artmaya başlamıştır.
- Kapsamı sınırlı olmakla birlikte, bir tür hırsızlık sigortası 1170 yılından itibaren Güney Fransa’da küçük bir bölgede uygulanmıştır.
- Cenova Devlet Arşivleri’nde bulunan ve Santa Clara isimli bir geminin Cenova’dan Mayorka’ya taşıdığı mallara sigorta teminatı getiren 23 Ekim 1347 tarihli sözleşme, bilinen en eski sigorta poliçesi olarak kabul edilmektedir.
- Hamburg’da ilk yangın sigortası sözleşmesi 1591 yılında düzenlenmiştir.

Modern Dönem

- Londra, 1666’da 2 Eylül’de başlayıp 5 Eylül’e kadar süren büyük bir yangın felaketi yaşamıştır. Sonuçta, 13200 ev yanarken, yüz bin kişi de, o zamanki Londra nüfusunun yaklaşık altıda biri, evsiz kalmıştır. Yangından bir yıl sonra, 1667’de, Insurance Office adıyla bilinen ve dünyanın gerçek anlamdaki ilk sigorta şirketi olarak kabul edilen yapılanma kurulmuştur.
- Sigortacılık tarihindeki bir başka önemli olay yine Londra’da gerçekleşmiştir. İlki 1652 yılında açılan (Lloyd’s of London) kahvehanelerde denizcilerin sigortacılık işleri görüşülmekteydi. Zamanla Lloyd’s of London’da gerçekleştirilen sigorta işlemleri o kadar arttı ki sonunda burası bir sigorta piyasası haline gelmiştir.
- 1693 yılında bilinen ilk mortalite tablosu oluşturulmuştur.
- İş kazaları hızlı sanayileşme süreciyle birlikte giderek artmış ve bunun sonucunda da hem işverenler, hem de işçiler ciddi sorunlar yaşamaya başlamıştır. Mesleki kazalara teminat sunmak

üzere ilk zorunlu işveren sorumluluk sigortaları 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında yürürlüğe girmiştir.

- İlk olarak 1918 yılında Danimarka'da uygulamaya konulan zorunlu trafik sigortası, I. Dünya Savaşı'nın ardından diğer ülkelerde de yayılmaya başlamıştır.

Türkiye'de Sigortacılığın Tarihçesi

Başlangıç Dönemi

- Selçuklular ve Osmanlılar zamanında vakıf ve lonca benzeri yapılanmalar aracılığıyla insanlar arasında risk paylaşımı temeline dayanan bir takım sigorta benzeri uygulamalar bulunduğu bilinmektedir.

- 19. Yüzyılın sonlarına doğru artan dış ticaret hacmiyle birlikte sınırlı da olsa sigortacılık faaliyetleri kendini göstermeye başlamıştır. 1860 tarihli Ticaret Kanunu'nda deniz sigortası ile ilgili bir hüküm bulunmaktaydı. Bu dönemde, deniz ticaretinin yoğun olduğu liman şehirlerinde yabancı sigorta şirketlerinin temsilcilikleri açılmaya başlamıştır.

- Ülkemizde sigortacılığın ortaya çıkıp yaygınlaşması anlamında dönüm noktası sayılabilecek olay 1870 Beyoğlu (Pera) Yangınıdır. Toplam 8000 civarında bina bu yangın neticesinde yok olmuştur. Böylelikle bazı yabancı şirketler, yangın sigortası ürünleri ile ülkemizde faaliyet göstermeye başlamıştır.

- 1892 yılında Osmanlı Sigorta Şirketi Umumiyyesi kurulmuştur. Söz konusu şirket, yabancı sermayeli olmakla birlikte Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk sigorta şirketidir.

Gelişme Dönemi

- Cumhuriyetin ilanı ile birlikte hemen hemen tüm ekonomik alanlarda görülen yerli şirketler kurma ya da yabancı şirketleri ulusallaştırma akımı sigortacılık sektöründe de etkisini göstermiş ve yerli sermaye gruplarına ait sigorta şirketleri kurulmaya başlamıştır. Bu çerçevede her ne kadar sigorta şirketinin yönetimi ve denetimi bir Fransız şirketine ait olsa da yerli bir sigorta şirketi olarak 1925 yılında Anadolu sigorta kurulmuştur.

- Cumhuriyetin ilk yıllarında sigortacılık alanında yaşanan en önemli gelişmelerden bir tanesi de reasürans tekeli uygulamasıdır. Reasürans tekeli kapsamında, ülkemizde faaliyet gösteren sigorta şirketleri için toplam prim üretimlerinin yüzde 50'sini Milli Reasürans Türk Anonim Şirketi'ne reasüre etme zorunluluğu uygulanmaya başlamıştır. Kanun 1959 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

- 1959 yılında, gelişen sektörün ihtiyaçları göz önünde bulundurularak sigortacılık sektörünü düzenleyip denetlemek üzere yeni bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanun ile getirilen en önemli değişikliklerden biri, sektörün kamu otoritesi tarafından etkin bir şekilde denetlenebilmesini teminen kurulan Sigorta Murakebe Kurulu'dur.

Atılım Dönemi

- 1987'de çıkarılan Sigorta Murakebe Kanunu ile sigortacılık mevzuatı ciddi anlamda revize edilerek, günün koşullarının gerisinde kalan yasal altyapı düzeltilmeye çalışılmıştır.

- Türk sigortacılığı açısından önemli dönüm noktalarından bir tanesi de serbest tarife uygulamasının başlamasıdır. 1990 yılında kaza sigortaları, zirai sigortalar, yangın ve nakliyat sigortalarında serbest tarife sistemine geçilmiştir. Böylelikle sektörde yoğun bir rekabet dönemi yaşanmaya başlamıştır.

- 2000'li yılların ilk yarısında bir takım yeni düzenlemeler (Doğal Afet Sigortaları Kurumu (2000), Trafik Sigortaları Bilgi Merkezi (2003), Tarım Sigortaları Havuzu (2005) gibi) ile ülkemiz sigortacılık sektörü ivme kazanmıştır.

- 2007 yılında yayımlanan Sigortacılık Kanunu ile sigortacılık sektöründeki yasal boşluk nihayet doldurulabilmiştir.

SİGORTANIN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Önceki kısımda yapılan tanıma göre bir sigorta planı ya da düzenlemesi tipik olarak aşağıdaki özelliklere sahip olacaktır.

- Hasarların havuzlanması
- Beklenmedik hasarların ödenmesi
- Risk transferi
- Tazminat ödeme

1. Hasarların Havuzlanması

Hasarların havuzlanması ya da paylaşılması sigortanın özünü oluşturur. Havuzlama, bazılarının uğradığı hasarların, tüm gruba dağıtılarak süreç içinde gerçekleşen hasarın ortalama hasar üzerinden hesaplanan primlerle karşılanmasıdır. Havuzlama aynı zamanda çok sayıda olasılık biriminin gruplandırılarak büyük sayılar kanunu sayesinde gelecekteki hasarların büyük bir doğrulukla tahmin edilmesini de içerir. İdeal olarak aynı tehlikelere maruz kalan çok sayıda benzer tehlike bulunmalıdır. Dolayısıyla havuzlama (1) tüm grubun hasarları paylaşmasını ve (2) büyük sayılar kanunun kullanılarak gelecekte ortaya çıkabilecek hasarların büyük bir doğrulukla tahmin edilmesini kapsar.

Havuzlamanın ya da hasarların paylaşılmasının birincil amacı, standart sapma ya da başka bir dağılım ölçüsüyle hesaplanan olası sonuçlardaki değişkenliği azaltarak riski azaltmaktır.

Havuzlama düzenlemesinde yeni bireyler eklendikçe standart sapma düşmekte ama hasarın beklenen değeri aynı kalmaktadır.

Ayrıca çok sayıdaki olasılık biriminin hasar deneyimini havuzlayan ya da birleştiren bir sigorta şirketi, gelecekte ortaya çıkabilecek hasarları daha büyük bir doğrulukla tahmin edebilir. Büyük sayılar kanununa göre gözlem sayısı arttıkça gerçekleşen sonuçlar beklenen sonuçlara yaklaşır.

2. Beklenmedik Hasarların Ödenmesi

Beklenmedik hasar, öngörülemeyen, sigortalının beklemediği ve tesadüf sonucunda meydana gelen hasardır. Başka bir deyişle hasar raslantısal olmalıdır. Büyük sayılar kanunu, hasarların raslantısal olduğu varsayımını temel alır.

3. Risk Transferi

Risk transferi, saf riskin sigortalı tarafından hasarı ödeme konusunda daha güçlü bir finansal pozisyonda olan sigorta şirketine aktarılması anlamına gelir.

4. Tazminat Ödeme

Sigortanın son özelliği de hasarın ödenmesidir. Tazminat ödeme, sigortalının hasarın meydana gelmesinden önceki finansal pozisyonuna yaklaşık olarak getirilmesi anlamına gelir.

İDEAL OLARAK SİGORTA EDİLEBİLİR RİSKİN ÖZELLİKLERİ

Sigorta bir risk yönetim tekniği olmakla birlikte, hangi durumların ticari olarak sigortalanabilir olduğunu belirleyen bir takım temel kıstaslar bulunmaktadır:

1. Homojenlik: Sigorta konusu olan risk, homojen şekilde gruplanabilecek bir yapıda değildir. Homojenlik, benzer yapıdaki risklerin bir araya getirilerek yönetilebilmesine imkan sağlar.

2. Çok Sayıda Olasılık Birimi: Sigorta şirketleri tarafından teminat verilen risklerin sayısı arttıkça gerçekleşen sonuçların beklenen değere yaklaşmasıdır.

Sigortacılığın temel ilkesi, aynı veya benzer risklerle karşı karşıya olan olabildiğince çok sayıda kişinin bir araya toplanması ve bu kişilerden tahsil edilecek primlerin, riskin gerçekleşmesi durumunda ödenecek tazminatları karşılayacak biçimde düzenlenmesidir.

3. Raslantısal Hasar: Sigortacılıkta hasar, kaza sonucu gerçekleşmeli yani tesadüfe dayanıyor olmalı ya da en azından kasıtlı olsa dahi sigortalının veya lehdarın kontrolü dışında olmalıdır.

4. Belirlenebilir ve Ölçülebilir Hasar: Hasarın meydana geldiği zaman, yer ve hasara neden olan olay tanımlanabilir nitelikte olmalıdır. Hasar sonucu meydana gelen kayıp maddi olarak hesaplanabilir olmalıdır. Sigortadaki temel amaç, sigorta sözleşmesine konu riskin gerçekleşmesi neticesinde ortaya çıkan hasarın yol açtığı parayla ölçülebilir kaybın telafisidir.

5. Hasarın Katastrofik Olmaması: Risk taşıyan birimlerin büyük bölümünün aynı anda hasara uğramaması anlamına gelir. Daha önce belirtildiği üzere havuzlama, sigortanın özüdür. Belirli bir sınıftaki risk taşıyan birimlerin çoğu ya da tümü eş zamanlı olarak hasara uğrarsa havuzlama tekniği çöker ve işlemez hale gelir. Primlerin çok yüksek düzeylere çekilmesi gerekir ve az sayıdaki üyenin hasarının tüm gruba dağıtılması artık uygulanabilir olmadığı için sigorta tekniği kullanılamaz.

6. Hesaplanabilir Hasar Olasılığı: Sigorta şirketi gelecekte ortaya çıkabilecek hasarların hem sıklığını hem de şiddetini yaklaşık olarak doğru hesaplayabilmelidir. Bu, poliçe dönemindeki tüm hak taleplerini ödemeye ve kar bırakmaya yetecek uygun bir prim belirlenmesi için gereklidir.

7. Ödenebilir Prim: İstatistiksel olarak gerçekleşme ihtimali çok yüksek olan bir riskin veya çok yüksek parasal kayıplara yol açabilecek nitelikte bir riskin sigortalanmasında esas alınacak teminat da çok yüksek bir tutar olacağından primi de yüksek belirlenecektir. Bu durumda muhtemelen sigorta sözleşmesini satın alacak kişi de bulunmayacaktır.

Uygulama: Yangın ve işsizlik risklerinin, sigortalanabilir riskin özelliklerini genel olarak sağlayıp sağlamadığını irdeleyiniz.

TERS SEÇİM VE SİGORTA

Sigorta satıldığı zaman sigorta şirketlerinin ters seçim sorunuyla başa çıkması gerekir. Ters seçim, ortalamanın üzerinde hasar olasılığına sahip kişilerin standart (ortalama) fiyatlardan sigorta edinme eğilimidir; bu da sigortalama yoluyla kontrol altına alınmazsa beklenenden daha yüksek hasara neden olacaktır.

Örneğin, standart fiyattan otomobil sigortası almaya çalışan yüksek riskli sürücülere standart fiyattan teminat verilirse bu durumda sigorta şirketi “ters seçim” yapmış olur.